

## 1. Aproximació al discurs musical

Presència musical

La música entre les arts

L'art del temps

El discurs musical

L'oïent i el gust musical

Funcions i morfologia de l'oïda

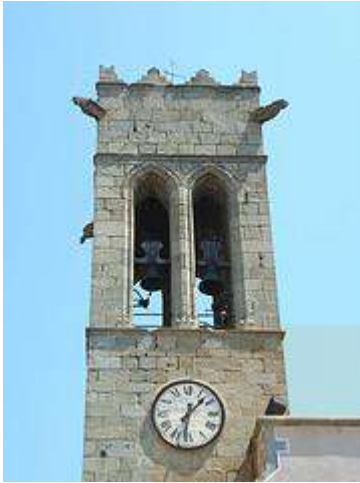
Respostes humanes a la música

## 1. Aproximació al discurs musical

### **1.1. Presència musical**

El primer gest diari que una gran majoria de persones fa en aixecar-se consisteix en sintonitzar la ràdio: a través d'ella arriba la música acostant-se a nosaltres des de les primeres hores del matí o a través dels reproductors mp3. A partir d'aquest moment i en una gran varietat de llocs, segueix estant present en centres de treball, magatzems, mercats, estacions, aeroports. Bars, cafeteries i altres punts d'entreteniment es troben ordinàriament inundats per cançons. Música hi ha també com a comentari emotiu en moltes seqüències cinematogràfiques i com a fons obligat en els programes de televisió: fins al punt que algunes sintonies ens permeten determinar l'hora i la distribució temporal de la nostra jornada.

El nostre contacte amb aquest art no s'acaba aquí. Fragmentàriament tornem a trobar elements musicals en els objectes quotidians més insospitats: és per exemple el timbre de la porta que ha substituït el vell brunzidor per dos notes perfectament afinades (el més comú produeix un interval de tercera descendent LA-FA); el mateix succeeix amb els jocs electrònics que sovint es troben afinats en alguna escala o incorporen alguna melodia; fa uns anys hi va haver la moda de botzines automobilístiques que travessaven els carrers amb les primeres notes de la marxa triomfal d'*Aida* o els compassos inicials del *Toreador de Carme*. I qui no té un telèfon mòbil on seleccionar com a to de trucada la seva peça preferida o bé pot seleccionar i carregar la seves músiques preferides.



**No solament vivim rodejats de música, sinó que aquesta juga papers tan rellevants com permetre'ns establir la mesura del temps o determinar la situació de llocs específics.**

Tots els exemples enumerats i d'altres ens acosten al fet que potser per la seva evidència, no acostuma a valorar-se en tota la dimensió que posseeix: mai la nostra civilització ha estat en contacte tan permanent amb la música, mai en els darrers cinquanta anys la presència del so organitzat ha estat una companya tan incessant com ho és pels ciutadans dels primers anys del segle XXI. Per a bé o per a menys bé, la música és l'art més massiu del nostre temps, i la seva invasió diària és una autèntica característica distintiva de la cultura urbana.

La invenció del fonògraf el 1877 va marcar l'arrencada d'aquesta difusió massiva de la música. I així, aquell mecanisme creat originàriament com a dispositiu testimonial, ha tingut conseqüències que han transcendit de la indústria i l'estètica. De la primera d'elles –la dispersió ubiqua de la música- ja hem parlat abans

La presència general de la música en la nostra cultura ha produït una espècia de desinterès cap a la seva estructura. La seva audició s'efectua de forma automàtica i quasi exempta d'atenció. El so articulat ja no és fet acústic excepcional i reservat a certs llocs i ocasions: reconquistar la complexitat de l'escolta exigeix ara un esforç de concentració considerable.



La reproducció electrònica de la música, si bé ha generat una gran difusió d'obres i autors de totes les èpoques, ha produït

com a contrapartida un notable allunyament de l'execució en directe. El disc, el magnetòfon, els CDs, els mp3 introdueixen a casa nostra el so de qualsevol orquestra, però quasi ens costa oblidar l'existència de l'orquestra real, el so de la qual – no exempta de possibles errors és avui, paradoxalment cada cop més difícilment inabastable.

**Per molt a prop que ens trobem d'una orquestra, el so mai tindrà el volum, la nitidesa i l'equilibri del seu equivalent en un aparell d'alta fidelitat. Però és a costa de perdre la frescor i el risc de l'execució directa, a banda dels aspectes espectaculars d'aquesta.**



## 1. Aproximació al discurs musical

### **1.2. La música entre les arts**

Encara que en el decurs de la història, la música hagi rebut diferents tractaments el que si es veu clar és que és una de les manifestacions de l'esperit creador de l'home i, per tant, que guarda una íntima relació amb tots els altres aspectes socials i culturals.

És un art que posseeix un grau d'abstracció superior al dels altres, perquè parteix – com les matemàtiques i la lògica- d'elements extrets de la realitat – els sons – però sotmesos a una elucubració mental que requereix uns coneixements específics força complicats per comprendre total la seva realitat científica.

Segons la divisió tradicional de les "belles arts", la música s'inclou en el grup de les arts dinàmiques o del temps.

### **Arts plàstiques, estàtiques o de l'espai**



- Pintura: color, llum...
- Escultura: formes, buits...
- Arquitectura: volums, espais...

Ocupen un lloc determinat, un espai, de manera que l'espectador pot contemplar-les tota l'estona que vulgui, captant-les de cop amb la mirada.

### **Arts dinàmiques o del temps**

- Poesia: rima, mètrica...
- Dansa: moviment, gestos...



- Música: sons, silenci...
- Cinema (el setè art): imatge en moviment...

No són en un lloc sinó que existeixen quan transcorren en el temps; l'oient –en el cas de la música-, necessita interioritzar l'esdeveniment musical per poder-lo captar íntegrament.

## 1. Aproximació al discurs musical

### 1.3. *L'art del temps*

Per a comprendre i gaudir de la bellesa d'un edifici, cal, recorre'l: obrir i tancar les seves portes, pujar per les escales, perdre's en els seus passadissos, detenir-se en els seus patis (o en els seus claustres). La dimensió arquitectònica demana desplaçament total de l'espectador.



La pintura proposa altres itineraris de mida menor, si bé de concentració més minuciosa: els recorreguts visuals per la seva superfície. I també l'allunyament i acostament successiu que permet abastar des del més breu detall fins a la totalitat de la composició.

Si la visita arquitectònica es produeix a través de l'espai d'un volum i la pictòrica té lloc sobre el pla de la tela, el fet d'anar i tornar de la lectura se situa sobre l'abans i el després: ens detenim, repetim una frase, retornem a una pàgina anterior o – sense dir-ho a ningú – saltem línies cap al desenllaç. El camí de la literatura estableix, per tant, una mobilitat lineal davant la nostra elecció.



**El canvi dels punts de vista o els recorreguts de la mirada són moviments que l'espectador està obligat a realitzar sobre la pintura o l'arquitectura per a comprendre-les. Es tracta d'arts no discursives**

Resulta així que, sigui en una, en dos o entres dimensions, certes arts s'ofereixen al nostre cor i a la nostra intel·ligència en la mateixa disposició d'un paisatge en el qual resulta forçós endinsar-se: un viatge ( no exempta de pèrdues) a través de territoris estàtics als quals tan sols el nostre transit arrencarà el seu sentit.

I la música? Asseguts en la sala de concerts (o també a casa, davant dels aparells de reproducció) té lloc un fenomen oposat al descrit anteriorment: la música es presenta, irromp en la nostra oïda, ens envaeix. És un fluir perpetu, un moviment exterior que transcorre davant i – a través de- de nosaltres i del que és impossible aïllar element algú per examinar-lo al nostre gust. Podem demorar-nos quan desitgem entorn d'una escultura; la música, en canvi ens imposa el seu temps. L'arquitectura, la pintura, la novel·la o la poesia són espais que exigeixen ser penetrats per la nostra atenció; la música, al contrari, penetra en nosaltres.

Succeeix per tant amb la música fenomen anàleg al de la representació teatral o la cinematogràfica; es tracta d'arts que la seva estructura i organització ( o vist des d'un altre angle: la seva utilització, el seu goig) solament pot realitzar-se al llarg d'un temps: la duració del seu pas davant nosaltres. Aquesta característica – el desenvolupament de la forma en el temps- constitueix el que anomenarem **discursivitat**. Però, mentre al cinema o el teatre precisen així mateix d'espais de suport – la pantalla pel primer, l'escenari pel segon – on se situen les imatges o els gestos de la representació, la música pot prescindir de llocs similars sense alterar en absolut la seva entitat. La música es produeix tan sols en el temps: és l'art de la discursivitat absoluta.



No sembla, per tant, existir un art que tingui una similitud prou estreta amb la música com a permetre's emprar les seves lleis en la nostra temptativa d'acostar-nos a la seva comprensió. Llavors, amb quin altra manifestació cultural és comparable la música? De quina analogia podem servir-nos per establir els principis que governen la seva estructura?

Com veurem, la naturalesa discursiva de la música permet formular una correspondència entre ella i un objecte de la realitat quotidiana que participa completament del caràcter temporal i successiu de l'art dels sons. Es tracta, també, d'un altre tipus de discurs sonor, dotat igualment d'articulacions específiques. Tant les similituds com les diferències que ho emparenten amb la música resulten fonamentals per a comprendre les bases que estructuraven aquesta última.

Aquest objecte és el llenguatge parlat, la successió de paraules.

## 1. Aproximació al discurs musical

### 1.4. El discurs musical

Llenguatge i música presenten la propietat comuna de ser successions de sons que poden diferenciar-se i recordar-se per sobre de qualsevol altra. Tant una melodia com una conversa sense fils que l'oïda pot, en un moment donat, seguir. Es tracta d'estructures sonores el sentit de les quals és establir l'ordre de successió en què es produeixen, és el que hem anomenat **discursivitat**.

Així de la mateixa forma que no és el mateix dir "cas" que "sac" (dos significats diferents construïts amb els mateixos sons canviats d'ordre), tampoc és igual la successió DO-RE-MI-FA (escala ascendent) que la seva inversa FA-MI-RE-DO, escala descendent. L'analogia recau en tres fets:

- **El nombre de sons possibles és una quantitat limitada.** En el cas del llenguatge es tractaria dels fonemes o sons bàsics d'una llengua. En el cas de la música, de les dotze notes de l'escala musical.

- **Aquests sons bàsics són irreductibles**, això és, no poden descompondre's en combinacions d'altres sons més elementals. La paraula "cas" de l'exemple es pot descompondre en la successió de tres sons bàsics "c-a-s" però aquests fonemes no poden reduir-se a d'altres més simples. De forma similar succeeix amb les quatre notes de l'exemple.
- **El sentit sorgeix de l'ordre en què aquests són primaris són emesos.** Tant la música com el llenguatge són permutacions de sons elementals: aquest fenomen rep el nom d'**articulació**. Però és precisament en aquest punt on trobarem la diferència fonamental que separa els dos discursos. Mentre en la música són possibles totes les combinacions sonores, el llenguatge solament admet algunes d'elles. Per exemple, la paraula "cas" descomposta en els seus fonemes. Té significat canviant l'ordre a "sac". En canvi, "sca", "csa" "asc" "acs" no tenen realitat lingüística. No totes les combinacions de fonemes pertanyen a la parla, sinó tan sols aquelles que designen conceptes.  
En la música, al contrari qualsevol combinació de notes és en principi, possible; totes les ordenacions que realitzem amb els quatre sons del nostre exemple entren dintre de l'àmbit musical. La barrera del significat no existeix aquí: qualsevol successió de notes pot constituir una "frase" musical. Podem, doncs, **definir la música com un discurs sonor no significatiu**; volem dir amb això que si bé el mecanisme que governa la formació d'una melodia és idèntic al de la formació d'una frase, no ho és, en canvi el seu procés de significació: no existeix cap combinació de notes que sigui capaç de designar conceptes tals com "taula", "persona", "bondat",...
- Estem, doncs, dient que a la música li manca significat? Si, això és exactament el que estem dient. Més endavant tornarem a tractar el tema en parlar de la música descriptiva i programàtica. Però ara, podem dir que, almenys una part de la incomparable emoció estètica que la música ens produeix, neix precisament de la contradicció assenyalada: en estructurar-se sobre la mateixa base que les paraules, sense estar subjecte al seu mecanisme de designació, **la música és aquell idioma del qual mai tindrem diccionari**. En la música la inexistència de significat no és una incapacitat sinó, al contrari, la font mateixa de la seva infinita riquesa evocativa.





**La proximitat del llenguatge i la música, així com el caràcter "parlant" d'alguns instruments, queda admirablement reflectida en aquesta caricatura "El clarinet i el clarinet baix" de Gerard Hoffmung.**